

דף מ

זקא משמע לן דפרוטה בכלל מטבע' – אף על פי שאין בה צורה אלא חלקה היא, אעפ"כ ממין המטבעות היא נקראת (ר"י בן מגאש); אעפ"י שאין צורתה מתקיימת כי נפחתת והולכת בכל יום לפי שהיא של נחושת (ריטב"א).

שמה הכינוי 'פשיטי' על מטבעות קלות ערך המוזכר בש"ס בכל מקום – על שם שאין בהם צורה טבועה אלא פשוטים וחלקים הם.

זרב – שהכל דין מטבע אחת. רש"י פרש שאף המטבע הקטנה שבהן – יש בה כדי חיוב. והקשו הראשונים הלא כבר שמענו זאת ברישא, 'ההודאה שוה פרוטה'. וצריך לדחוק ולומר דסלקא דעתך אמינא שלגבי תביעת דינר, הודאת פרוטה אינה חשובה (תוס' הרא"ש).

והראב"ד (מובא ברמב"ן וריטב"א) פרש שהתנא משמיענו שאע"פ שתבעו 'שוה' והודה לו ב'דוקא', במטבע מסוים, אעפ"כ נחשבת הודאתו ממין הטענה. והקשו הראשונים הלא אין כל חידוש בדבר, שאין לך דבר שלא יהא בכלל 'שוה'.

והרמב"ן פרש 'שהכל דין מטבע אחת' – כלומר התנא מפרש שכל האופנים שנקט במטבע דין אחד להם; בין שתבע שתי כסף ('שוה'), בין שתבע ליטרא זהב ('דוקא'), בין שתבע דינר זהב – דינם דין אחד. וגם על פרוש זה הקשו (ע' ריטב"א), שאין במשמע כן מדברי התנא, כי משמע שבא לתת טעם על הדין של 'דינר זהב'.

והריטב"א פרש שבא להשמיענו אע"פ שתבעו 'קבלת ממני דינר זהב, להחזיר לי את שווי', והלה אומר לא כך היה המעשה, אלא דינר של כסף נתת לי להחזיר את שווי – הגם שבגורמי החיוב אין ההודאה ממין הטענה, מ"מ הואיל והתביעה שתובעו עתה היא מין אחד עם ההודאה, שכולם מין מטבע, והוא נפטר מתביעתו בכל סוג מטבע שיתן לו, אף לדברי התובע – הרי זה נחשב 'מין הטענה'. ומוזה למד שהוא הדין אם תובעו על הלואה והלה מודה על פקדון וכדומה – הרי זה 'מודה במקצת' גמור, שאין הגורם מעלה ומוריד בזה. [וכן דעת הרמב"ם (טוען ג, יד). וכתב הריטב"א שכן דעת הרמב"ן הרא"ה והרשב"א. (וכבר העירו מדברי הרמב"ן בחדושו לב"מ צח ומהר"ן והמ"מ בשם הרשב"א). וכן דעת בעל התרומות (ש"ז ח"ב כז). ואולם הראב"ד (טוען, שם) חולק]. וע' בבאור שיטת הריטב"א (ובאור טענו שור והודה לו בשה' דלהלן) בחזו"א חו"מ יא, יב.

'סלע לי בידך, אין לך בידי אלא סלע חסר ב' כסף – חייב. חסר מעה – פטור. ואם כפר מעט פחות משתי כסף, בשיעור שהוא פחות משהו-פרוטה – משמע בתוס' (בד"ה בטוענו) שהרי זה ככפירת שתי כסף וחייב. וכן נסתפק בדבר המאירי. וכבר עמדו המפרשים על טעמו של דבר, מאי שנא מכל שיעורים שקבעו חכמים שבדוקא הן ולא פחות כלשהו – ע' קצות החשן פח; רש"ש; שו"ת שבט הלוי ח"ו רלג.

'לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לווה, אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד, אפילו לא טענו אלא בפרוטה – חייב... ותניא, כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה. נחלקו הראשונים (כאן ובריש ב"מ ועוד), האם עד אחד מחייב שבועה כשאין התובע טוען 'ברי' אלא תביעתו מסתמכת על דברי העד בלבד; –

יש שדייקו מלשון 'טענת מלוה' שאמרו כאן, שצריך טענה ודאית בדוקא, דומיא דשבועת מודה במקצת.

(כן דעת ר"י בן מגאש מח: ורבנו אפרים תלמיד הר"ף, ומובאים בראשונים כאן. וכן מבואר מדברי הרמב"ם שבועות יא, ה. וכתב הנצי"ב בחדושי שאף הם מודים כאשר טוען בודאות שהוא מאמין לדברי העד – מחייב שבועה. וע"ע בחדושי הנצי"ב להלן מב.).

ואולם הר"ף והרמב"ן וש"ר חולקים וסוברים שהכלל 'כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון...'. – מלמד שאפילו בטענת שמא עד אחד מחייב שבועה, שהרי שנים מחייבים ממון אפילו כשהתובע 'שמא', שלא התביעה היא הגורמת לחיוב אלא כחם של העדים מצד עצמם, והכא נמי כחו של עד אחד מצד עצמו די בו לחייב שבועה. 'ומה שאומר אין למדין מן הכללות – אין דבריו נכונים, שלא אמר אין למדין מן הכללות אלא היכא דמוכחא מילתא במתני' או בגמרא, אבל אנן לית לן לשבושי כלל גדול שמסרו לנו רבותינו ז"ל, דאם כן אין לדבר סוף ולא נסמוך על הש"ס הערוך בידינו שהרי רובו כללות'. וכ"כ הרשב"א ועוד. (וכן כתב ב'חדושי הרשב"א' מנחות ו: בענין אחר [בספר מנחה טהורה שם הקשה מדברי הרשב"א בחדושי לשבת] וכ"כ כמה אחרונים: שו"ת מהר"ק י; אור גדול סו"י ס. ומיושבת קושית השפ"א שבת ג.).

[ואולם לענין השבועה שתקנו חכמים כשהנתבע טוען שפרע את חובו ותובע שבועה מהנושה שנשבע הלה שלא נפרע ונוטל (מא.) – נחלקו הפוסקים מה הדין כאשר עד אחד מעיד על פרעון, והלוה אינו 'ברי' שפרע אלא מסתמך על העד; הכסף-משנה (אישות כד, זי) נקט שכאן כולם מודים שלא תקנו שבועה. ואילו הש"ך (פד סק"ז) כתב בפשיטות שאינו כן, והביא מהרשב"א שלפי הסוברים שבשבועת עד אחד דאורייתא אין צריך 'ברי', הוא הדין בעד אחד כלפי שבועת הנוטלין דמדרבנן. וראה בהסבר מחלוקתם בשיעורי ר' שמואל ב"ב ה: אות קלד. וע"ע בית ישי (קיא) בדין טענת שמא בעד-אחד – 'ברי ע"י אחר'. וע"ע במובא בב"מ ד.].

'טענו חטין והודה לו בשעורין פטור'. ע' במובא בב"ק לה.

(ע"ב) 'אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת'. שבועה זו נתקנה בימי חכמי הגמרא (ראשונים),
 בדורו של רב נחמן (ריטב"א).

רש"י פירש 'היסת' לשון שימה – שהטילו ושמנו עליו חכמים שבועה. והריטב"א פירש לשון הימלכות – שלא יהא קופץ וכופר בלא המלכה ומחשבה, כמו שהיו רגילים עם הארץ לעשות עד לאותה תקנה בידעם שפטורים משבועה. (פירושים רבים נאמרו בלשון 'היסת' אבל זה נראה לי יותר נכון מכולם).
 גם המאירי (לה): פירש לשון המלכה ועצה אך במובן אחר: שנמלכו חכמים אחרונים ונתיעצו ביניהם על כך כשראו הבריות כופרים הלוואותיהם. והביא פירוש נוסף: לשון הסרה, שתקנוה חכמים על הנתבע כדי להפסיד דעת התובע ולהסיר מלבו כל תלונה עד שידע שב"ד יצאו בענינו ידי חובתם ועשו בדבר כפי כחם. (הביא שם דוגמא 'יסיתם דוד מעליו'. אך לשון הכתוב לפנינו הוא 'יסירם דוד מעליו'. ואולם לשון הסתה במובן הרגיל, ענינו השאת הדעת והסרתה ממקומה).

*

'קטנים שנשבעו והן יודעין טעם השבועה, אף על פי שאינן חייבין – כופין אותן לעמוד בדבריהן, כדי לחנכן ולאיים עליהם, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אלא אם כן ניזק כגון שנשבע שיצום או שלא יאכל בשר זמן מרובה – מכה אותו אביו או רבו וגוער בו, ומראין לו שהותר שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש בשבועות.

צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד כעכו"ם. וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות' (רמב"ם שבועות יב,ז-ח).

עוד בענין אמת בחינוך – ע' ביוסף דעת סוכה מו.

גם הייתי נזהר מאד מלהוציא מפי איזו שבועה באיזה לשון שיהיה, אף בלשון המורגל ברוב בני אדם לישיבה בחייו, 'איך לעבין' – הייתי נזהר בזה מאד. לכן, בני אהובי, בבקשה מכם מאד ומאד להזהר בכל מה שהזכרתי... (מתוך צוואת רבי אלכסנדר זיסקינד, בעל 'סוד ושורש העבודה' ית. וע"ע ליקוט מעם לועזי שמות, עמ' תקמו).

דף מא

'מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן...'. אף דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ויתכן בהחלט שלא יהא חילוק בין שבועה דאורייתא לדרבנן, אעפ"כ שואל כהנחה פשוטה שיש חילוק, מפני לשון רב נחמן 'אבל משביעין אותו שבועת היסת' ולא אמר 'אעפ"כ משביעין אותו, חזקה...'. – משמע ששתי שבועות הן החלוקות בדין, שבועה דאורייתא ושבועת היסת. ולא מנו כאן אלא את ההבדלים שיש בין זה שנתחייב להשבע שבועה דאורייתא לזה שנתחייב שבועה דרבנן, אבל יש הבדלים נוספים בעיקר דינם, כגון: שבועת היסת שייכת אף בקרקעות, שלא כשבועה דאורייתא (תורת חיים).

וכשאמרו כאן 'שבועה דרבנן' – הכוונה לשבועת היסת שדובר עליה קודם. אבל בשבועת הנוטלין שתקנו חכמים, דנו הראשונים אם יש דין היפוך שבועה, שהתובע מהפכה על הנתבע (ע' ר"י בן מגאש רמב"ם ורמב"ן). וכן דנו בשבועת הנוטלין כשהתובע חשוד, האם נוטל ללא שבועה, או הנתבע נשבע (ע' רמב"ם וראב"ד טוען ונטען ב,ה; מאירי מט: שו"ת הריב"ש קח).

'בדאורייתא לא מפכינן שבועה, בדרבנן – מפכינן' – שבשבועת התורה, יכול התובע לומר איני זו מדין תורה ודין התורה הוא שלם או השבע, ואולם בשבועה דרבנן אמנם הטילו חכמים חיוב שבועה על הנתבע, אך אין כאן דין חיוב ממון [שלא כן לא נחתינן לנכסיה] ולכן יכול הנתבע להפוך השבועה על התובע ולא לשלם (עפ"י ר"י בן מגאש ורמב"ם טוען א. כהסבר הגרמ"ש שפירא בהערותיו). בספר אילת השחר צידד לומר שאע"פ שבדאורייתא לא מפכינן, לאחר ששילם יכול לתבוע מחברו על ממון שנמצא אצלו שלא כדין ויצטרך הלה להשבע שבועת היסת.

כתב בתרומת הדשן (שכו. ומובא ברמ"א חו"מ צד,א) שאם היפך שבועה דרבנן על התובע, אין יכול לגלגל עליו שבועה על תביעות נוספות שיש לו, להכלילן בשבועתו, כיון שכל ענין היפוך שבועה הוא מדרבנן, וגם גלגול שבועה בשבועה דרבנן – תקנה היא, אין עושין תקנה לתקנה, מה גם שכל עיקר ההיפוך נחשב שלא מן הדין, הלכך אין לגלגל בשבועה שנתהפכה. ואולם יש חולקים על כך כיון שמן הדין היה פטור לגמרי, אלא שתקנו שיוכל להטיל שבועה או ליטול על ידי ההיפוך, אם כן יוכל הנתבע לומר, כיון שאתה רוצה לישבע וליטול, השבע לי גם כן על תביעה

במה דברים אמורים, בכספים וכדומה אבל כלים – שיעור טענתם אף בפחות משתי כסף (שמואל מ: – ואף רב סובר כן. ריטב"א), ולא פחות משני כלים.
 א. יש אומרים שכל כלי שוויו לפחות שוה פרוטה (תוס' רמב"ן רא"ש וריטב"א – עפ"י הירושלמי). ובקצות החושן (פח) כתב שזהו רק לשמואל אבל לרב אין צריך כלי שוה פרוטה. ואולם אין במשמע כן מדברי הפוסקים שהרי פסקו כרב ואעפ"כ הצריכו כלי ש"פ (שבט הלוי ח"ו רלג).
 לדעת הגאונים והרמב"ם (טוען ונטען ג, ה) והרשב"א והמאירי, בכלי אין צריך שוה פרוטה.
 ואף כלי הנעשה מאליו כגון כלי הים דינו ככלי לענין זה (מאירי מ: עפ"י הירושלמי).
 ב. מהפוסקים משמע שגם בכפירת כלי אחד – חייב. והרש"ש כתב שלכאורה לרב אינו חייב אלא כשכפר שני כלים.

דפים לט – מ

עד. מה הדין באופנים הבאים:

- א. התובע מחברו חטים והודה לו בשעורים.
  - ב. טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם.
  - ג. טענו חטים ולא הספיק לתבוע גם שעורים, עד שקדם הלה והודה לו על שעורים.
  - ד. טענו מטבע זהב שיש לו בידו, והודה לו במטבע כסף וכד'.
  - ה. טענו כלים וקרקעות והודה לו על מקצת מן הכלים.
  - ו. טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן.
  - ז. טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה; הודה בפרוטה וכפר בכלים.
  - ח. טענו שוה פרוטה, ויש עמו עד אחד שמעיד לו.
- א. טענו חטים והודה לו בשעורים – חכמים פוטרם, הן מחויב שבועה על החטים (לפי שאין ההודאה ממין הטענה), הן מדמי שעורים (רבה בר נתן. ב"ק לה: וע"ש). ורבן גמליאל מחייב שבועה על החטים (שאינו מצריך הודאה ממין הטענה).
- א. לרבן גמליאל, צדדו בתוס' בשני תירוצים האם פטור מדמי שעורים או חייב (ע' שני תירוצים בתוס'. ועתוס' ב"ק לה; בית הלוי ח"ג מא; פרי יצחק ח"ב סו).
  - ב. רוב הראשונים פסקו כרבה בר נתן לפטור לגמרי. ויש שפסקו לחייב דמי שעורים (ע"ה ב"ק לה).
  - ואולם חייב 'שבועת היסת' על הכפירה, כדין כופר הכל (רמב"ם טוען ונטען א, ג).
  - ג. הוא הדין בהודאה של חפץ אחר ממה שטענו, הגם ששניהם ממין אחד (ע' להלן מג. במנורה גדולה וקטנה וב"מ ק בשני עבדים ושני בגדים, וע"ש במאירי).
- ב. טענו חטים ושעורים והודה לו באחת מהן, רב נחמן אמר שמואל: חייב שבועה. וכן אמר רבי יצחק בשם רבי יוחנן. ואילו רבי חייא בר אבא בשם ריו"ח אמר שפטור. ורב פפא פסק כשמואל, שחייב. וכן פסקו הר"ח כאן והרמב"ם (טוען ג, ח ג) והתוס' והרשב"א והמאירי – שהרי הלכה כרב נחמן בדינים, וגם רב פפא שהוא בתראה פסק כן. [ואף רב מודה לכך. ערשב"א. וצ"ע מלשוננו בסד"ה ומיהו לענין], ודלא כמוש"כ הר"ח בכתובות. (וע' בבאור שיטתו ברש"ש ובית הלוי ח"ג סוס"י מא).

ג. אמר רב ענן אמר שמואל: טענו חטים ולא הספיק לתבוע גם שעורים עד שקדם הלה והודה על שעורים; רואים, אם קפץ והודה בשעורים כדי להערים (שייחשב כ'טענו חטים והודה לו בשעורים') – חייב (אם אמר לו זו שניהם יש לך בידי (רש"י). ושמואל לשיטתו טענו חטים ושעורים והודה באחת מהן חייב). ואם משיבו לתומו על טענתו ולא להערים – פטור אע"פ שתבעו הלה מיד 'שעורין', ואפילו בתוך כדי דיבור (רא"ש). א. טענו חטים והודה, ושוב טענו שעורים וכפר – אין זה 'מודה במקצת', שכל טענה נבחנת לחוד והרי הודה באחת בכולה וכפר באחרת בכולה (ר"י בן מגאש ור"ר).

טענו מאה דינרים יש לי בידך וכפר הכל, וחזר ואמר חמישים יש לי בידך ואמר לו הן – יש אומרים שאינו חייב שבועה מפני שהן שתי תביעות. ויש חולקים (מובא במאירי). ב. אם אמר התובע, יש בדעתי לתבעך כמה תביעות, הוזהר שלא תקפוץ להשיב עד שאסיים דברי, וקפץ זה והודה במה שהיה בלבו של זה לטעון – לא הועיל כלום (מאירי בשם חכמי ההר. מסתימת הדברים משמע שאפילו קפץ הודה לפני שהלה התחיל להרצות תביעותיו. ויש מקום עיון בזה די"ל להתובע הוא כמערים לעשות חברו 'מודה במקצת' ואילו הנתבע אומר לו מראש שלא להכליל בתביעה ממון שאין עליו מחלוקת).

ד. טענו מטבע זהב בדוקא והודה לו במטבע מסוג אחר, לגרסת רש"י (וכ"מ לכאורה בפירוש ר"י מלוגיל): חייב, שאע"פ שמפרש מטבע מסוימת בדוקא – כל המטבעות כמין מטבע אחת הן (ואף פרוטה שאין בה הטבעה אלא חלקה היא. ר"י בן מגאש). ואילו לדעת ר"ח ותוס' וש"ר פטור, שאין זה ממין הטענה. [ואולם אם נתן לו דינר זהב להחליף במטבעות ושואל אותן מטבעות והלה טוען החזרתי כולן חוץ מדינר כסף וכד' – חייב].

ואם תבע בסתם 'שתי כסף' וכד' והלה הודה בפרוטה או בדבר אחר, פירשו הראשונים שלדברי רב הרי זו תביעת שווי שתי כסף ולא שתי מטבעות כסף בדוקא – הלכך חייב שבועה, ולשמואל תובע מטבעות כסף דוקא הלכך פטור (שלא כפרש"י).

א. להלכה פסק הרמב"ן גם בזה כרב, שהכוונה בתביעתו על שוה, ודוקא במטבעות ולא בפירות ולא בתובעו משקל זהב או כסף, ודוקא במטבעות היוצאות במדינה, ודוקא בהלואה ולא בפקדון [וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם (טוען ג, ח) שהביא דוגמאות לכך שהם שני מינים מפקדון ולא מהלואה. ויש סוברים אף בפקדון מין אחד הוא]. והרשב"א כתב שמסתבר שבזה הלכה כשמואל כבשאר דיני ממונות, שהתובע מחברו סתם – בדוקא הוא תובע, שאין מחלוקת זו תלויה בהכרח במחלוקת השניה שבה סייע רבי חייא לרב. וכן נטה המאירי.

ב. תבעו במין מסוים בדוקא והודה לו בשווי – אין זו הודאה ממין הטענה (עפ"י רמב"ן ור"ר).

ה. טענו כלים וקרקעות והודה על מקצת מהכלים – נשבע על שאר הכלים כדין מודה במקצת, וזוקקין עליו להשבע גם על הקרקעות. (גלגול שבועה).

ו. טענו שתי מחטין והודה לו באחת – אמר רב ענן אמר שמואל: חייב (שבועה). לכך יצאו כלים (כסף או כלים) – למה שהן, ואין צריך חשיבות שיעור 'כסף'.

כאמור לעיל, נחלקו ראשונים האם על כל פנים צריך שיהיה כל כלי שוה פרוטה, אם לאו – משום חשיבותו של כלי.

ז. טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה, לרב – פטור מפני שאין כאן כפירת שתי כסף. ולשמואל – חייב.

כאמור לעיל, הלכה כרב שכן תני ר' חייא. וכן אמר רב פפא, דבתרא (ראשונים).

הודה בפרוטה וכפר בכלים – חייב.

ולדברי רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן – בכל אופן פטור שאין ההודאה ממין התביעה שכפר בה, כדלעיל סעיף ב.

ח. טענו שוה פרוטה ויש עמו עד אחד – שמואל אמר שחייב שבועה מן התורה.

א. כן הלכה (רמב"ם רי"ף רא"ש). ואולם התוס' צידדו על פי קושיא מהסוגיא בכתובות שלפי מה

שאנו נוקטים כרב שצריך כפירת שתי כסף ב'מודה במקצת', יש לומר שפטור (וע' מצפה איתן).

ב. נחלקו הראשונים בשבועת השומרים האם צריך שתי כסף, שהרי באותה פרשה כתיב כסף או

כלים (כן דעת הרמב"ן הרו"ה הרמ"ה [מובא בתורא"ש] הרא"ה הריטב"א הרא"ש והר"ן. ודוק לענין השבועה

אבל התשלומין אף בפחות. חרושי הר"ן מב:) אם לאו, שאין זו באה על ידי כפירה והודאה, הלכך

נוהגת אף בפחות (ר"י בן מגאש, רמב"ם טוען ונטען ג,ו שכירות ב,ה, בעל ההשלמה, וכן נטה הרשב"א).

ועוד נחלקו בשבועת הנוטלין אם צריך שתי כסף (רמב"ם טוען ונטען ג,ז. ויתכן שלמעשה נקט

הרמב"ם כרבותיו שא"צ שתי כסף. ע' הל' שכירות יא, ט ומ"מ וכס"מ) אם לאו (ראב"ד, רמב"ן, מאירי רא"ש

ור"ן. וע' גם רשב"א מח סע"ב).

וכן נחלקו בשבועת היסט. (רב האי גאון [מובא בטור], הרא"ה [מובא בחרושי הר"ן] ומאירי נקטו שאין

צריך. והר"ן כתב שמסתבר שלא תקנו אלא בשתי כסף, שלא מצינו שבועה מהתורה בפחות אלא בעד אחד [וזהו

כשיטתו הנ"ל]. וכן דעת הר"י ישעיה, מובא בטור חו"מ פח. וע"ש בב"י ובתו"ח מא.).

ובשבועת שותפים ואריסים וכד', צריך טענה [או כפירת טענה] שתי כסף (להלן מח: רמב"ם טו"ג

ג,ז שלוחין ושותפין ט,ב).

דפים מ – מא

עה. מהי 'שבועת היסט' ומה בינה ובין שבועת התורה?

שבועת היסט, היא שבועה שהטילו חכמים מחכמי הגמרא (רמב"ם ותוס' וש"ר. וערש"י מה. ד"ה ישבע; מו. ד"ה

אלא; מח: ד"ה הא שאר) על הנתבע הכופר בכל, שמדין תורה אינו נשבע אלא המודה במקצת הטענה או

כשעד אחד מעיד כנגדו או שהיה מארבעת השומרים. ('היסת' – לשון שימה והטלה. רש"י. כן אמר רב

נחמן.

ולגרסת רב חביבא, לא נתקנה שבועה זו אלא ב'דררא דממונא' – שיש ביסוס לטענת התובע, כגון שהודה

בתחילה בעיקר התביעה ועתה טוען 'פרעתי', אבל אם כופר בעצם התביעה מכל וכל – אינו נשבע.

א. הרי"ף הר"ח הרמב"ם (טוען א,ג) ועוד ראשונים פוסקים שמשביעים בכל אופן, 'וכן עמא דבר'

(רמב"ן – שהלכה כלשון ראשונה הנאמרה כסתמא דגמרא ואילו לשון אחרונה בשם חכם יחיד, וכמוש"כ הרי"ף

בפסחים בכיוצא בזה). ורבנו תם הורה לילך אחר המיקל ולפטרו משבועה מספק, ואעפ"כ לא היה

מוחה בדיינים שהשביעו. ורב האי גאון פסק שאין משביעין אותו אלא מטילים עליו נידוי

שיחול אם הוא חייב ואינו משלם (מובא בתוס' ובהגהות מיימוניות טוען א אות ח).